

Een onbemande Belgische “lieu de mémoire”?

In 2008 verscheen een tweedelig boekwerk *België. Een parcours van herinnering* dat de lezer voert langsheen zesenzeestig plaatsen waar België “het meest bestaat”. De Koninklijke Bibliotheek komt in de uiteindelijke selectie voor de publicatie niet voor, maar in zijn inleiding, getiteld “vaut le voyage”, geeft hoofdredacteur Jo Tollebeek aan dat de bibliotheek, net zoals het Jubelpark, de Vlaamse kermis of het illegale chalet, ongetwijfeld thuis hoort in de verzameling van plaatsen die de idee ‘België’ treffend verbeelden, en dus samen met de Brabançonne, de Barok, en het ketje, of nog, Simenon en Kuifje/Tintin, het jezuïetencollege of de socialistische turnbond, een plaats zouden kunnen krijgen in een rijk gevuld *musée imaginaire* van België.

Als de bibliotheek al “een reis waard” zou zijn, dan lijkt dat in eerste instantie omwille van haar unieke collectie die een belangrijk deel van het nationale geheugen uitmaakt. Als architectuurproject staat de Koninklijke Bibliotheek immers niet bijzonder hoog aangeschreven. Het complex dat tussen 1953 en 1968 werd gerealiseerd naar een ontwerp van architecten Maurice Houyoux en Jules Ghobert is weliswaar in de diverse overzichtswerken over Belgische architectuur opgenomen, maar wordt doorgaans snel afgedaan als een enigszins gedateerd voorbeeld van “modern classicisme” dat vooral nog naar een architecturale cultuur van de jaren 1930 verwijst. Vaak luidt het oordeel nog scherper. Toen in het kader van *Brussel2000* op initiatief van Bruno De Meulder een reeks architecten, denkers en culturele actoren reflecteerden over de stedelijke positie van de Kunstberg, onderlijnde het gros van bijdragen dat deze plek, met haar opeenstapeling van zware eclectische en academische architectuur wel heel erg “doods” was en dus dringend nood had aan een injectie van dynamisch stedelijk leven. Ook de bibliotheek draagt schuld. “Het meest zichtbare gedeelte [van de Kunstberg], de Koninklijke bibliotheek met haar waardige portiek die is afgekeerd van de bezoekers en benaderd wordt via een steile klim”, zo schreef Paul Vermeulen, “geeft ontegensprekelijk aan dat dit gebouw nog het liefst van al geen enkele bezoeker over de vloer krijgt.”

De pendelaar die dagelijks van het Centraal Station via de Kunstberg naar een locatie in de Brusselse bovenstad moet wandelen, herkent ongetwijfeld bovenstaande beschrijving van de bibliotheek als een onherbergzaam en weinig uitnodigend oord. Maar wie de monumentale drempel van het gebouw overschrijdt, ontdekt een fascinerende, complexe ruimtelijke organisatie die vorm krijgt door een, toegegeven, ietwat gestrenge architectuur opgetrokken uit nobele materialen, en een modern, eerder luxueus meubilair. Die spanning tussen de serene façade en een labyrinthisch interieur vormt een bijzonder en miskend aspect van dit gebouw. Net zo blijft het adembenemende panoramische zicht op het Brussels stadslandschap dat zich vanuit de refter op de vijfde verdieping ontvouwt, een goed bewaard geheim. Alleen die kenmerken kunnen volstaan om dit gebouw terug onder de aandacht te brengen. Maar voor al wie ooit lange uren heeft gesleten in de leeszaal van de ‘Albertina’, snuisterend in de kasten of wachtend op een boek uit de reserves, vormt deze plek bovendien een bijzondere plek van persoonlijke herinnering, een gevoel dat Sophie de Schaepdrijver ooit meesterlijk heeft weten te vatten in haar stuk ‘Sommige oorden veranderen nooit’ dat in 2000 in *De Standaard* verscheen.

Ondanks haar prominente situering in het hart van de Belgische hoofdstad en mede als gevolg van haar bijna hooghartige facade, is de Koninklijke Bibliotheek voor velen in belangrijke mate onbekend en onbemind. Dit boek wil daar verandering in brengen. Op basis van uitvoerig archiefwerk, biedt het de eerste diepgaande analyse van de ontstaans- en bouwgeschiedenis van dit markante architectuurcomplex. De jonge auteur, Hannes Pieters, traceert de oorsprongsgeschiedenis van het verhaal door terug te keren naar het einde van de 19de eeuw toen Koning Leopold II grootse plannen uittekende voor de ontwikkeling van de Hofberg, de latere Kunstberg. De talloze discussies over locatie maar ook over het programma en de vormgeving van het gebouw en zijn interieur worden minutieus ontleed, alsook de vele architectuurprojecten die in de loop van de tijd ooit voor de bibliotheek werden ontworpen, vaak door prominente figuren uit het Belgische ontwerpersmilieu. Dat alles resulteert in een historisch rijk gelaagd verhaal, dat licht werpt op de opeenvolgende pogingen om architectuur en interieur te instrumentaliseren voor een project van Nation Building. Gebouwd als hommage aan de figuur van de overleden, bijzonder geliefde vorst Albert I, vormde de Koninklijke Bibliotheek immers een sleutelproject binnen de operatie om de Belgische natie een eigen, zelfbewuste gestalte te geven in een Europa dat politiek turbulente tijden beleefde.

Het gebouw en de inrichting mogen vandaag dan wel onveranderlijkheid suggereren, dit boek laat zien dat ze een sprekende neerslag vormen van de in een relatief korte tijd veranderde opvattingen over de gepaste ontwerpstyl voor een nationale bibliotheek. Het ontwerp-, bouw- en afwerkingsproces van de bibliotheek nam zo veel tijd in beslag dat het bouwwerk op zichzelf verschillende visies vertolkt. In het bijzonder de combinatie van het strakke monumentale exterieur met de voor de jaren 1960 moderne inrichting spreekt boekdelen. Waar de zuilenpartij van de gevel naar de Kunstberg nog enigszins appelleert aan de nationalistische architectuur van de jaren dertig, toont Hannes Pieters' studie hoe het interieur van de hand van designer Philippe Neerman van het Kortrijkse houtbedrijf De Coene eerder beantwoordt aan het toenmalige profiel van een modern kantoorgebouw. Een plechtstatige architectuur met referenties aan de klassieke bouwkunst wordt hier zonder gêne gecombineerd met de flair van een modern bedrijf met internationale allures.

De eens moderne uitstraling van het interieur doet vandaag wat gedateerd aan. Liefhebbers van design uit de jaren vijftig en zestig weten de bewaard gebleven stukken te waarderen, maar evengoed storen doorsnee bibliotheekgebruikers zich aan versleten of in onbruik geraakte onderdelen. In het licht van een toenemende digitalisering, staan bibliotheken als plekken waar kennis wordt verzameld en ter beschikking worden gesteld, bovendien onder druk en klinkt de roep naar meer gebruiksvriendelijkheid steeds luider. Geen toeval wellicht dat in 2007 de bibliotheekwerking een update kreeg en letterlijk een meer laagdrempelig toegangsparcours werd geïnstalleerd, een ingreep die de oorspronkelijke ingang en portiek tot een monumentale restruimte heeft herleid. Zeker nu België door een toenemende federalisering, de Europese eenmaking en de privatisering van nationale corporaties als nationaal project al enige tijd ter discussie staat, is het goed de Koninklijke Bibliotheek even terug op de agenda te plaatsen. Je hoeft niet van de architectuur van deze bij uitstek Belgische "lieu de mémoire" te houden, om de Koninklijke Bibliotheek, samen met de ambities en de verhalen die haar hebben gemaakt, te koesteren en betekenisvol te vinden. Precies dit laat Hannes Pieters' studie zien.

Fredie Floré en Johan Lagae